

Légi háború Észak-Erdély felett 1944-ben

(Kivonat)

A szövetséges légiereő csak akkor bombázta az észak-erdélyi célpontokat, amikor azt valamelyik jelentős szárazföldi hadművelet indokolta. Összesen két ilyen hadművelet volt 1944-ben: a szövetségesek 1944. június 6.-i normandiai partraszállása, majd augusztus 20-át követően a Vörös Hadsereg Jasi-Kisinyov-i áttörése, a román kiugrás és a viharos gyorsaságú szovjet előretörés Romániában és a Balkán-félszigeten. Az ország nem volt kellően felkészülve a légi-háborúra és kiemelkedő fontosságú városai is teljesen fedezetlenül maradtak. Míg az amerikai támadásoknak kivétel nélkül minden esetben pontosan meghatározható katonai, ipari, közlekedési céljai voltak, a szovjet támadások egy részéről már közel sem mutatható ki ilyen határozott törekvés - úgy tűnik, elsősorban lélektani hatást akartak elérni. Az 1944. szeptemberi bombatámadások jelentéseinek nagytöbbsége már nem szakmailag megalapozott, így csak feltételezésként értékelhető következtetések vonhatók le belőlük.

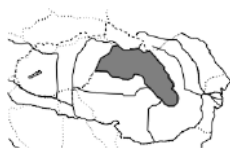
1. Az előzmények

A szövetségesek röviddel az USA 1941. december 8-ai hadbalépését követően, a december 22.—január 11. között megtartott „Arcadia” fedőnevű washingtoni konferencián kidolgozták Németország hadászati bombázásának hosszú távú tervét. Erre alapozva kezdődött meg az ameri-

kai légiereő gyors fölfejlesztése. Az 1943. január 14-én megkezdett casablancai tanácskozáson pedig ROOSEVELT és CHURCHILL elfogadta az úgynevezett CBO (Combined Bomber Offensive), illetve fedőnevén „Pointblanc”, tervet. Ez az okmány meghatározta, hogy a bombatámadásokat fokozatosan ki kell terjeszteni Németország szövetségesei – így Magyarország és Románia – területeire is, és az angliai támaszpontokon állomásozó 8. amerikai légi hadsereg (8. USAAF) mellett a Földközi-tengeri Hadszíntéren létre kell hozni egy új amerikai hadászati bombázó hadsereget, mintegy légi második frontként.¹ A „csatlós államok” elleni első hadászati bombatámadás az 1943. július 10.-i Ploesti elleni légi hadművelet volt. Augusztus 13-án pedig Bécsújhelyet (Wiener Neustadt) támadva első ízben repültek át amerikai kötelékek Magyarország felett. Két hónappal később alakult meg Tuniszban az új amerikai légi hadsereg, a 15. USAAF (US Army Air Force). Dél-Olaszország gyors elfoglalása lehetővé tette, hogy 1944. januárjára, kiépítve 17 beton kifutópályájú tábori repteret, a 15. AAF áttelepüljön Bari-Foggia térségébe Dél-Olaszországba. Ezzel részükre lehetővé vált, hogy optimális bombaterheléssel tudják támadni a Balkánt, Romániát, Magyarországot és Ausztriát, továbbá a sziléziai szintetikus lepároló üzemeket, vagy ahogy akkoriban nevezték, műbenzingyárat. 1944. májusára a 15. AAF-t teljesen feltöltötték, és több mint 1500 repülőgép harcolt soraiban.

Magyarország ellen az első nagyerejű bombatámadást április 3-án hajtották végre. A célok a Budapest-ferencvárosi rendezőpályaudvar, a csepeli WEISS-MANFRÉD repülőgépmotorgyár, valamint a horthy-ligeti Messerschmitt repülőgépgyár voltak. A következő hetekben rendszeressé váltak a bombatámadások. Éjjel a britek, nappal az amerikaiak támadtak. A CBO terv meghatározta a bombatámadások fontossági sorrendjét is. Ez a következő volt:

- repülőgép- és repülőgépmotor-gyárak;
- tengeralattjáró támaszpontok, hajógyárak... stb;
- vasúti közlekedés, vasúthálózat;
- kőolajipari létesítmények;

- harcokcsigárák, golyóscsapágygyártás;
- alumínium- és gumiipar... stb;

A tengeralattjárókat leszámítva a felsoroltak mindegyike megtalálható volt a szövetséges vezérkarok által kijelölt magyarországi cél-listákon. A bemutatott célok sorrendje időszakonként felcserélődött, de tartalma érdemben a háború végéig változatlan maradt.

Magyarországon a legtöbbet bombázott célok a vasútállomások, rendezőpályaudvarok, vasúti hidak és berendezések voltak. Ez adódott az ország geostratégiai helyzetéből. Európa szívében, a vasutak, közutak metszéspontjain, valamint a legnagyobb „országút”, a Duna, középső szakaszán helyezkedett el. Megkerülni vagy nem lehetett, vagy komoly gondokat okozott. Ezért az ország tranzit szerepe meghatározó jelentőségű volt. A német hadigépezet részére nélkülözhetetlen romániai kőolaj a Dunán és a magyarországi vasútvonalakon jutott el a bécsi, pozsonyi és budapesti, almásfüzitői kőolajfinomítókbá. Esetenként azonban – mint később látható lesz – kifejezetten katonai, hadművelési célok miatt is bombázták a vasutakat. A bombatámadásokból bőven kijutott a dél-erdélyi, bánági és szerbiai, horvátországi vasutaknak is.

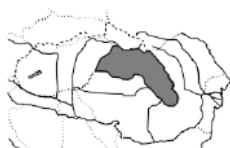
2. 1944. június 2., a „Frantic Joe I.” légi hadművelet

Észak-Erdély területén néhány vasúti csomópontot és repülőteret leszámítva nem volt egyetlen hadászati szempontból jelentősebb ipari vagy más hasonló célpont sem. Sőt, a Németországba irányuló romániai kőolajszállítmányok sem érintették a MÁV északerdélyi vonalait. Így a szövetséges légierő csak akkor bombázta az itteni célpontokat, amikor azt valamelyik jelentős szárazföldi hadművelet indokoltta tette. Összesen két ilyen hadművelet volt 1944-ben: a szövetségesek 1944. június 6.-i normandiai partraszállása, majd augusztus 20-át követően a Vörös Hadsereg Jasi-Kisinyov-i áttörése, a román kiugrás és a viharos gyorsaságú szovjet előretörés Romániában és a Balkán-félszigeten. Nézzük az elsőt. A „Frantic”-t (más néven „Frantic Joe”) az amerikai és szovjet vezérkarok közösen dolgoz-

ták ki. A Dél-Olaszországból (15. AAF), illetve az Angliából (8. AAF) induló amerikai légi kötelékek a bombatámadás végrehajtása után nem repültek vissza támaszpontjaikra, hanem az e célra közös erőfeszítéssel előkészített és berendezett, jóval közelebb lévő szovjet-ukrajnai repülőtereken szálltak le. Néhány nap pihenés, karbantartás és feltöltés után visszarepülve, ismét bombázták a meghatározott célpontokat. A módszer előnye a nehézbombázó gépekben rejlő lehetőségek maximális kihasználásában rejlett. Ez az „ingabombázás... megkezdődött Olaszország és Szovjetország között... az 1944. július 2-án Közép-Európa vasúti közlekedése ellen intézett súlyos légi rohammal...” írta George MARSHALL az USA Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának elnöke jelentésében.³ Ez a Kongresszusnak címzett jelentés már csak azért is érdekes, mivel 1944-45-ben az amerikai katonai vezetés Magyarországot félreérthetetlenül Közép-Európába „helyezte”, nem pedig „Kelet” vagy „Közép-Kelet-Európába” mint napjainkban oly gyakran.

A MARSHALL tábornok által említett „ingabombázás”, a „Frantic I” fedőnevű „légi-roham” a második világháború során Magyarország ellen intézett legsúlyosabb légihadművelet volt, amely rendkívül nagy pusztítást végzett Nagyváradon és Kolozsváron, valamint Szolnokon, Debrecenben, Miskolcon és Szegeden, Püspökladányban is. Továbbá a dél-erdélyi Piski-telepen (Simeria). Magyarországon a bombatámadás sorozatnak az eddigi és nem végleges számításaim szerint 1563 lélek esett áldozatul, közülük 69 magyar és 242 német katona volt, és feltehetően 8-10 ukrán menekült.⁴

A támadó amerikai légi kötelékeket, tekintettel arra, hogy az európai hadszíntéren ez volt az első amerikai-szovjet hadművelési együttműködés, személyesen Ira C. EAKER altábornagy, a Földközi-tengeri Szövetséges Légierők főparancsnoka vezette, bombázva Debrecent. A gépparancsnokokat hajnali 2 óraker igazitották el. Az első kötelékek június 2-án reggel 6 óra 55 perckor szálltak fel Bari térségéből. Nagyváradot

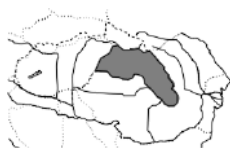
a 5. Wing 463. és 483. Bomber Groupja, Kolozsvárt az 55. Wing gépei bombázták.⁵

Nagyváradon június 2-án reggel 8 óra 48 perckor üvöltöttek fel légiriadót (akkori nevén „légvédelmi riadót”) jelezve a szirénák. A város fölé mintegy száz gép röpült be. Hirtelen kivált a kötelékből 14 gép, és mivel a várost semmi, egyetlen légvédelmi ágyú, vagy gépágyú nem védte, nagy kört leírva néhány száz – egyesek szerint 200, mások viszont azt állítják 800-1000 – méterre leereszkedve közel 70 db rombolóbombát dobtak a MÁV fűtőházától a VÖRÖSMARTY-úti vasúti átjáróig terjedő vágányhálózatra. (Itt közbeszúrva megjegyzem, hogy az írásban mindennütt az 1944. évi hivatalos magyar utca- és helységneveket használok.) A nappali bombatámadások során nagyobb célterületek, pl. vasúti csomópontok, rendezőpályaudvarok, nagyüzemek stb. bombázásakor az úgynevezett „szőnyegbombázás” módszerét alkalmazták. A célterületre zárt kötelékben repültek rá, majd a kötelékparancsnok jelére nagyjából egyszerre oldották ki bombáikat. A bombák a gépek hasában (törzsében) elhelyezett bombarekeszekből egymást követve hullottak ki, és a földre csapódva a célterületet szőnyegszerűen betérítve robbantak fel. A bombatámadások ezért általában rövid ideig tartottak. A Várad elleni első támadás is alig másfél percig. A szőnyegbombázást még ma is alkalmazták, ha nagyobb kiterjedésű célterületek rombolásáról van szó.

A budapesti rádió, az Országos Légvédelmi Központ intézkedésére 9 óra 28 perckor „Várad” légoltalmi körzet részére „Pihenj” vezényszót adott. Az intézkedés oka: A Szolnokot 8 óra 29 perckor ért bombatámadás során „az elágazó vezetékek bombatalálata folytán az Erdély felé vezető távbeszélő vonalak megszakadtak...”.⁶ Az Országos Légvédelmi Központ tehát úgy intézkedett, hogy valójában nem volt tisztában a helyzettel. A városi légoltalmi parancsnok – a rendőrkapitány, sajnos neve nem szerepel az okmányokban – azonban mivel még jól hallható volt az amerikai óriásgépek, B-17-es repülő erődök (B-17, Boeing „Flying Fortress”), jellegzetes mormoló – fölerősödő, elhalkuló – motorzúgása

az egész városban, nem hajtotta végre az utasítást, nem fúvatta le a légiriadót. Valószínűleg többszáz ember életét mentette meg ezzel, mivel a nagyerejű légitámadásra csak ezt követően került sor. A kötelék visszakanyarodott, és 9 óra 40-42 perc között további 260 db. 500-1000 fontos (1 libra, libs – angol font – = 453,6 gramm) rombolóbombát vetve a városra. Közülük 8 db nem robbant fel. A cél ismét a vasútállomás volt, de „... a bombák legnagyobb része lakónegyedekre és főleg az állomástól északra fekvő munkás lakónegyedre, az úgynevezett NIGLESZ telepre esett, amelyek egészen kis egyszoba-konyhás lakásokat és családi házakat tettek tönkre. A halálos áldozatok száma is főként innen került ki...”⁷ Ez nem váradi, hanem jellegzetes magyarországi, sőt közép-európai városépítési sajátosság volt. Minden nagyobb vidéki városunkban hasonló helyzet alakult ki. A vasútállomások, pályaudvarok mentén voltak a legolcsóbbak általában a telekárak. A MÁV és nagyobb üzemek ezért általában itt építették fel gyáraikat és szociális létesítményeiket; természetesen a takarékosági szempontok, a kis szállítási távolságok is fontos érvként szolgáltak. Így a pályaudvarok körül valóságos füzérként helyezkedtek el a zömében könnyűipari és élelmiszeripari üzemek. És természetesen a munkás lakókolóniák is. Sőt a vékonypénzű nyugdíjasok nagy része is itt lakott, kis családi házakban. E lakótelepeken általában nem épültek óvóhelyek, legfeljebb a pályaudvarokon. Visszatérve a váradi bombázásokra, a jelentősebb épületkárok a következők voltak. Teljesen megsemmisült a csendőrlaktanya, és egyetlen épület maradt meg, az is romosan, az állami kórházból. Rendkívül súlyosan megrongálódott a MÁV fűtőház, a legtöbb vasúti raktár. Az állomás pályatestét 43 bomba robbanása tépte fel. „Közepesen”, azaz még helyreállíthatóan, megrongálódott a HORTHY Miklós úti hadkiegészítő parancsnokság, a földmérési felügyelőség, a törvényték és a bábaképző intézet, és megsemmisült több mint másfélszáz lakóház.

A bombázás során 105-en vesztették életüket, köztük 8 német katona és ápolónő. A sebesültek száma 380 fő volt.⁸ A jelentések általában

a támadást követő 4-5. napig összesített adatokat tartalmaztak az előírásoknak megfelelően. A katonarvosi tapasztalatok szerint azonban a súlyos sebesültek átlag 10%-os utólagos elhalálozásával lehet még számolni, így teljesen pontos veszteségadatokat csak az anyakönyvek tételes feldolgozásával lehetne kapni.⁹

A bombák robbanása után alig negyedórával a városi légmentesítés azonnal megkezdte a mentő, helyreállító munkákat. Öt kárterületet alakítottak ki, ahol 240-en dolgoztak. 763 munkaórát teljesítve 200 ház romjait takarították el, kimentve a romok közül a sebesülteket és kibontva a romok alól a halottakat. A kőzeteket megtisztítva járhatóvá tették. A kibombázottakat – a németeket kiszolgáló SZTÓJAY-kormány rendelete értelmében a város zsidó vallású lakosságának gettóba gyűjtését követően üresen maradt 4700 lakásból 519-et igénybe véve, helyezték el. A deportálások is már országshatáron folytak. Úgyszintén a zsidók hátrahagyott értékeiből elégtették ki a kibombázottakat ruhákkal, edényekkel és más, a mindennapi élethez szükséges tárgyakkal. Ellátásukra azonnal népkonyhát állítottak fel, és már június 2-án délben, tehát alig 3-4 órával a bombázás után 255 adag ebédet osztottak ki, majd vacsorát is. Másnapról pedig napi háromszori étkezést szolgáltattak ki a rászorulóknak.¹⁰ A kibombázottak ételmezési normája a következő volt:

Az előírások szerint naponta kétszer kellett számukra meleg egytál ételt készíteni (a váradiak tehát megemelték a fejadagokat) az alábbi nyersanyag és étel mennyiségből:

- 250 g kenyér,
- 200 g hüvelyes, vagy 50 g zöldfözelék, vagy 150 gramm szárított tészta, esetleg 1 kiló krumpli;
- 100 g színhús, vagy 150 gramm csontos hús;
- 20 g zsiradék;
- cukor, só, fűszer szükség szerint
- 5 deci forró kávé, vagy tea. Meg kell jegyezni, hogy mivel a „gyarmatokkal” nem volt kereskedelmi kapcsolata az országnak, cikóriakávét adtak;
- a gyermekeknek, terhes és szoptató anyáknak, agoknak ezen felül tejet is adtak.

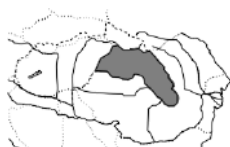
A felsoroltak napi fejadagnak számítottak.¹¹

A városi előljáróság még a bombázás napján hirdetményekkel tudatta a lakossággal, hogy hol és ki milyen segélyre jogosult (pénz, lakás, ruha, ételmezés... stb. – valamint, mindehhez milyen okmányokra... stb van szüksége. Mindent összeszámítva megállapítható, hogy Nagyvárad közigazgatása és légmentesítése aznap valóban jó munkát végzett, és példaként szolgálhatott mindegyik bombázott magyar városnak.

A Kolozsvárt megközelítő kötelékek 9 óra 8 perctől repültek át Zilah felett, nagymennyiségű röpcédulát zúdítva a város nyakába.¹² A röpcédulaháborúra még visszatérünk. Erdély fővárosában 9 óra 2 perckor szólaltak meg a szirénák, jelezve a légi támadást. A bombatámadás jóval nagyobb erejű volt, mint a váradi. A magyar légmentesítés jelentése szerint mintegy 200 B-24-es Consolidated „Liberator” típusú négymotoros bombázó szórta halálos terhét a városra. E szám valószínűleg túlzás, mert a ledobott bombák számából következtetve 140-150 gépnél nem lehetett több. A városra egyébként több, mint 1200 db. 500-1000 fontos rombolóbomba hullott, közülük 50 nem robbant fel, ezeket a honvédség tűzszerészei hatástalanították.¹²

A célpont itt is a pályaudvar és környéke volt. 250 épület semmisült meg teljesen, köztük a pályaudvar, a református kórház, az ÜV élelmiszerraktára, a 2. sz. postahivatal. Súlyosan megromlásra jutott – ez azt jelenti, hogy megfelelő gazdasági elemzésen kell eldönteni, érdemes-e még helyreállítani, vagy gazdaságosabb lebontani – 252 épület, köztük az ortopéd kórház, több vasúti raktár és más épület, közepesen (helyreállítható) a Marianum iskola, kollégium, helyőrségi kórház, tűzoltó laktanya stb.¹³

Kolozsvár jelentős ipari város volt. Országosan is fontos üzemek sorakoztak a pályaudvar körül, ezek többsége nagyon súlyos károkat szenvedett. A Dermatológiai Művek Bőr és Cipőgyár Rt. Magyarország második legnagyobb bőráru gyáráként évi 840 vagon bőrt dolgozott fel, az öszttermelés 17%-át. 1944-ben gyakorlatilag már a honvédségnek és a német haderőnek termelt. Területére 36 db. 500 fontos rombolóbom-

ba hullott. Mintegy 2 millió pengős kár keletkezett. A helyreállítására 3 hónapra volt szükség.¹⁴ A Magyar Általános Gyufaipari Rt. kolozsvári gyára az országos össz mennyiség 25%-át állította elő. 19 db 500-1000 fontos rombolóbomba találatról kigyulladt és teljesen kiégett.¹⁵ A Fermata Művek Fémáru gyára 8 bomba hullott, teljesen lerombolva az öntődei részt, súlyos károkat okozva a gyárban és megölve négy munkást.¹⁶ Több telitalálatot kapott BAATZ Ervin Furnér és Falemezgyára is, itt ketten vesztették életüket. Teljesen megsemmisült a vasúti műhely, és könnyebben megrongálódott a Magyar Acéláru gyár és a városi vágóhíd is.¹⁷

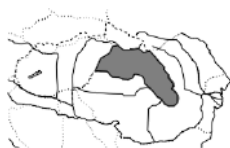
A bombáktól életét veszítette 315 civil lakos, 25 magyar és 60 német katona, azaz 400 lélek. Megsebesült 389 polgári személy, 41 magyar és 50 német katona.¹⁸ A sebesültek teljes száma valószínűleg soha nem lesz megállapítható. A könnyű sérültek nagy része a kötézt és orvosi ellátást követően gyorsan hazament, és nem várta meg, amíg nyilvántartásba vették. A háborús behívások, katonai szolgálat, a zsidó orvosok deportálása... stb. miatt az amúgyis kevés orvos és ápolónő nem ért rá az előírt bürokráciával foglalkozni nagyszámú sérült gyors osztályozása és ellátása esetén. A gyors orvosi beavatkozás életet mentett meg. Ezért a nyilvántartások felfektetésére csak utólag, a betegek ellátása után került sor. Egy részük viszont ekkor már eltávozott. Ez a helyzet az országban mindenütt kialakult, ahol sok áldozatot követelt a bombázás.¹⁹ A sebesültek száma tehát valószínűleg 20-25%-kal több lehetett.

A támadást gyakorlatilag nem zavarta itt sem senki és semmi. A város „légvédelmét a bombatámadás alkalmával hat légvédelmi gépágyú látta el. Ezek azonban csak 3.500 méterig hatásosak, márpedig a bombatámadást 6-8.000 méter magasságból hajtották végre a támadó gépek...”²⁰ A gépágyúk egyébként 64 lövést adtak le. Borsó volt a falra...

A „Frantic I” alaposan megrázta az országot. Egyértelművé vált, hogy a szövetséges légierő gyakorlatilag az ország egész területét képes támadni. Bebizonyosodott, hogy az ország

nincs kellően felkészülve a légihaborúra, és kiemelkedő fontosságú városai – pl. Debrecen, Kolozsvár, Nagyvárad... sőt még Miskolc is, mert a légvédelem csak Diósgyőrrre épült ki, oda is elégtelen mértékben – maradtak teljesen fedezetlenül, kényére-kedvére kiszolgáltatva a támadó repülőgépeknek. A felháborodott visszhang nem is váratott magára sokáig. Kolozsvár Törvényhatósági Jogú Szabad Királyi Város (THJ Sz. Kir. Város) főispánja, már két nappal a bombatámadás után, jelentésében így ír a belügyminiszternek, miután felsorolta, hogy miként szervezték meg a mentést és helyreállítást (egyébként hasonlóan pontosan és jól, mint Nagyváradon, csupán a helyre való takarékoskodás érdekében eltekintettem a tételes felsorolástól. Kolozsvár közigazgatása és légtartalma is kiemelkedően dolgozott, példamutatóan helyállt. P. I.): „... megengedhetetlen, hogy az ország második városa teljesen ki legyen szolgáltatva az ellenség kényének-kedvének...” Felháborodott a légvédelem hiánya és hibája miatt. „Itt még csak azt kell megjegyezni, hogy saját tapasztalatom a repülő állomáson igen sok vadászgép volt, de ezek a repülőter polgári parancsnokától kapott információ szerint felsőbb utasításra, a pilóták minden önfeláldozó önkéntes vállalkozása ellenére sem szállhattak fel. A felsőbb utasítás állítólag azért volt tiltó, mert a gépek úgynevezett „Héja” típusú gépek, amelyek a támadó Liberator gépekkel szemben... csak értelmetlen áldozatok lettek volna. Ha tehát ez a helyzet, akkor ezek a gépek olyan helyre szállítandók, ahol felhasználhatók, és helyükbe olyan gépek hozandók, amelyek ha teljes védelmet nem is nyújthatnak, de a lakosságban legalább a védettség érzetét keltik. Ugyanez áll a légvédelmi tüzésre is...”²¹ Nagyon őszinte jelentés. Érzékelteti mind a városi lakosság mind a szamosfalvi repülőter magyar pilótáinak kiszolgáltatott helyzetét. Félreérthetetlenül jelzi, hogy amit elmulasztanak időben, még békében megtenni a védelem érdekében, az már pótolhatatlan háborúban, és rendkívül véres áldozatokat kíván.

A belügyminiszter a különböző városokból érkező panaszokat, felháborodásokat össze-

gezve átküldte a vezérkarnak. A vezérkari főnök kiadta kivizsgálásra a légvédelmi erők parancsnokának. Egy hónap múlva kapta meg a választ. A teljes okmányt mellékeltem e tanulmányhoz. Jellemző okmány. Iskolapéldája a műfelháborodásnak és a felelősség elkenésének (Lásd 1. sz. melléklet). A vezérkari főnök tisztában volt a helyzettel, és mivel nem tudott segíteni, nem volt légvédelmi eszköze több a meglévőnél az országnak, értelmetlennek ítélte a további vitát. Válaszlevelében kérte a belügyminisztert, hogy az érintett főispánokkal látogassák meg őt a kérdés megbeszélésére.²² Így is történt, és a kérdést a felelős vezetők a „szőnyeg alá söpörték”. A teljes igazsághoz az is hozzátartozik, hogy 1944. nyarán már sem Németország, sem szövetségesei, Magyarország, Románia nem voltak abban a helyzetben, hogy akár egyetlen szövetséges hadászati bombatámadást képesek lettek volna megakadályozni, csupán zavarni tudták.

3. 1944. augusztus-szeptember

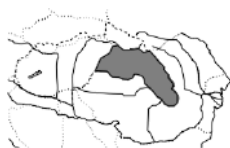
Június-július hónapok az úgynevezett „olajháború” hetei voltak. A szövetséges légierő a normandiai partraszállás sikerét követően új feladatot kapott. Tönkre kellett bombáznia a német, román, magyar, szlovák stb. kőolajipart. SPAAZT tábornok június 8-án kiadott és a továbbiakban egészen a háború végéig érvényben maradt direktívája így határozza meg a fő feladatot: „Az elsődleges hadászati cél a továbbiakban az ellenséges katonai erők üzemanyagellátásának megakadályozása....²³ Egymást követő hatalmas erejű támadásokkal augusztusra a német kőolaj- és műbenzinyártást az év elejének a 6%-ra (!) és a magyar egyharmadára szorították vissza.²⁴

Észak-Erdélyben, a tanulmányomban nem tárgyalt átrepüléseket leszámítva, egészen augusztus elejéig viszonylag nyugalom volt. A helyzet augusztus 20-át követően változott meg gyökeresen. A román kiugrás és a Vörös Hadsereg gyors romániai előtörése alapvetően megváltoztatta a háború menetét e térségben. A 15. AAF egyik fontos feladata lett a Vörös Hadsereg támadásának támogatása. A céllistákra ismét felkerültek az észak-erdélyi, valamint a kelet-magyarországi

vasúti pályaudvarok, rendezőpályaudvarok valamint a magyar és német katonai repülőterek. Egy rövid felsorolás is érzékelteti e bombatámadások intenzitását és sűrűségét. Szegedet augusztus 20, 24, 29-én és szeptember 2-áról 3-ára virradó éjszaka, Szolnokot augusztus 20, 28, 29-én és szeptember 1, 3, 5, 19-én érte bombatámadás, Debrecent szeptember 1-én és 21-én, Nyíregyházát pedig szeptember 6-án. Bombázták az Alföldön lévő összes állandó és táborig repülőteret is. E támadássorozathoz kapcsolódnak a Nagyvárad, Nagykároly és Szászrégen elleni bombatámadások is.

Időrendi sorrendben Nagyváradot, a repülőtéren állomásozó német gépeket érte 1944. augusztus 30-án az első támadás. A rendelkezésre álló okmány nem tudott állást foglalni a támadó vadászgépek nemzetiségéről. Lehetek amerikaiak, szovjetek vagy akár románok is. Az alacsonyan támadó és fedélzeti fegyvereikből tüzelő gépek 20-25 német repülőgépet felgyújtottak, majd gyorsan tovább repültek. Öt-hat ember vesztette életét.²⁵ Másnap, 31-én 10 óra 5 és 20 perc között 16 amerikai „Mustang” (P-51-es) típusú vadászgép támadta meg a német repülőteret. Az Országos Légvédelmi Központ ismét nem jelezte előre a légitámadást, csak a helyi riasztás működött. Az alacsonyan támadó gépek a földön felgyújtottak 15 német repülőgépet. Egy, a repülőtéren melletti kis ház is leégett. Ketten vesztették életüket, és 7-en sebesültek meg.²⁶ Ugyanezen a napon az amerikai gépek megtámadták a szászrégeni német táborig repülőteret is. A támadásról semmilyen részletes adat nem áll rendelkezésünkre, a tényen kívül.²⁷ A Országos Légvédelmi Parancsnokság, valamint a honvédelmi minisztérium 35., 36. légoltalmi osztályainak iratanyagai Budapest ostroma alatt megsemmisültek. A rendelkezésre álló és különböző levéltárakban fellelhető iratok pedig hiányosak. Az erdélyi levéltárakban nem áll módomban kutatni, ezért előfordulhat, hogy egyes – elsősorban a katonai célok ellen végrehajtott – légitámadások adatai hiányosak, vagy nem kerültek elő, elkallódtak.

Szeptember 1-jén 11 óra 25-kor mintegy 80 amerikai bombázógép átrepült Nagykároly felett. ....10 perc múlva visszatértek, de már csak

egy kötelék, amelyben 27 gép volt, ezek között 6 vadászgép. A bombázást a szappangyárnál 11 óra 45 perckor kezdték meg, amikor már kb. 2500 m-re ereszkedtek le. Bombáikat az állomáson átfutó Budapest-máramarosszigeti sínpárok irányában, jobbra-balra, kb. 200-250 m széles sáv által meghatározható területre szórták le...”28-98 db. bombát dobtak le, köztük 10 db. 1000 fontost, a többi 500 fontos volt. Közülük 2 db. nem robbant fel. Hárman – közülük egy egyéves kisbaba és egy német katona – veszítették életüket, és 18-an sebesültek meg. A legsúlyosabb károk a vasútállomást, vasúti raktárakat érték, ahol 10 vagon és 5 vagon termék megsemmisült, és az „Erdély” Olaj-, Szappan- és Vegyicikk gyárat. 8 rombolóbomba találat megsemmisítette a gyár raktárait és margaringyártó valamint vízbontó üzezeit. Sok ház megsemmisült a vasútállomás körüli HUNYADI, ARANY János, MIKSZÁTH Kálmán, BERCSÉNYI utcákban és a LUKY soron. 21 család, 53 lélek vált hajléktalanná. Szükséglakásokban helyezték el őket. A jóval nagyobb veszteséget az állomásfőnök és a szappangyár igazgatója előzte meg, akik a légiriadó elhangzásakor azonnal kiürítették az állomást és a gyárat. A rendelkezésre álló 15 perc alatt az emberek elhagyták az állomás körzetét.²⁹

A város légoltalmi szervezete viszont már korántsem dolgozott olyan jól, mint Kolozsváré vagy Nagyváradé. Az állomány egyharmada nem jelent meg menteni. A főszolgabíró a környező községek – Gencs és Kapoly – osztagait hozta segítségül és a leventéket. Két betemetett asszonyt kellett kiásni. Az ijedségen kívül „...komoly baja egyiknek sem történt”.³⁰

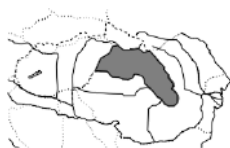
E napok valamelyikén, vagy néhány nappal később érte (érhette?) valószínűleg Szatmárnémetit is egy nagyerejű bombatámadás, mert egy szeptember végi pestszenterzsébeti polgármesteri jelentés írja, hogy a várost ért súlyos bombatámadás okozta károk felszámolására, a helyreállítás megszervezésére segítségül „...a tapasztalt ZSOLGYA Árpád... műszaki tanácsost küldi...” Szatmárnémetibe.³¹ A légitámadásról viszont egyetlen jelentés sem beszél.

Az utolsó nagyerejű bombatámadás, amely észak-erdélyi város ellen irányult, 1944. szeptember 6-án Nagyváradot érte. E támadás azonban már a korábbiaktól eltérő politikai célú légi hadművelet sorozat része volt. Szeptember ötödike volt a nyitánya annak a többhetes légitámadás sorozatnak – elsősorban a fővárost érte – amely éjjel-nappal, szünet nélküli támadásokkal a magyar politikai vezetést akarta rákényszeríteni a fegyverszünet elfogadására, a román kiugrás követésére. Találón kibombázni Magyarországot a háborúból” célnak nevezte egy angol politikus a támadásokat.³²

A meghatározó cél mellett a főfeladat továbbra is a Vörös Hadsereg előtörésének támogatása volt. Csapatok ekkor már napok óta Székelyföld területén (Úz-völgy) harcoltak, és páncélos erőinek éle szeptember 5-én elfoglalta Brassót. A bombatámadások során a vasúti csomópontokra, állomásokra, hidakra és repülőterekre mértek sorozatos légcsapásokat. Szeptember 6-án Nagyvárad mellett Nyíregyháza és Újvidék vasútállomásait érte szőnyegbombázás, valamint több repülőteret és a Körösök hídjait támadták. A légi hadművelet sem méreteiben, sem intenzitásában nem közelítette meg a június másodikait.³³

Nagyváradon – nagyjából Nyíregyházával azonos időben – 10 óra 55 perckor szólaltak meg a szirénák. A légitámadás 11 óra 10 perckor kezdődött, és 10 percig tartott. 108 „Liberátor” 1249 db 500 és 1000 fontos rombolóbombát hajított a vasútállomásra, – amely természetesen ismét betérítette a környéket is – és váradvelencei, valamint ősipusztai vasútállomásokra. A Körös vasúti hídja is súlyosan megrongálódott.³⁴ A városban súlyosan, vagy közepesen megrongálódott 680 köz- és magánépület. (A jelentés nem részletezi.) 906 család, 2718 ember vált hajléktalanná. A város polgárai közül 145-en veszítették életüket, és ami a legfájóbb, közülük 41 még gyerek volt. Továbbá meghalt még 71 német katona és ápolónő, akik a pályaudvaron tartózkodtak. 87 sebesült közül 45 került kórházba.³⁵

A repülőgépek elvonulása után a légoltalom azonnal megkezdte a mentést és a kárfelszámolást. A munkában az összes hatósági légoltal-

mi szervezet teljes erővel, valamint a környező falvakból berendelt alakulatokkal közel három napig dolgozott. A munkába bekapcsolódott a honvédség és a Wehrmacht – Váradon tartzkodó erőivel, mentőautóival.

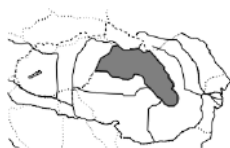
4. A szovjet légierő gépeinek támadásai

1944. július végére a Vörös Hadsereg Kárpátalja előterében fölzárkózott a Kárpátok gerincein kiépített magyar védővonalakra, és bár több kísérlettel sem tudta áttörni a védelmet, intenzív légitvekenységet indított az ung, beregi, máramarosi és ugocsai magyar városok és a közlekedési célok ellen. E támadások átcaptak Észak-Erdélyre is. Szovjet felderítő repülőgépek szinte naponta repültek át légtérén. A felderítés tevékenységének érzékeltetésére egyetlen napot emelek ki, 1944. augusztus 8-át, tehát még a jaskisinyovi hadművelet előkészítése időszakának egy jellegzetes napját. Reggel a légvédelem jelentette, hogy Románia területei felett élénk légitvekenység folyik. 9 óra 20 perckor Kolozsvár térségében 1 szovjet felderítő repülőgép berepült, néhány kört írt le a város felett, majd Szászrégen–Nagybánya–Máramarossziget útvonalon 10 óra 50 perckor elhagyta az ország légtérét. Egy másik gép 10 óra 03-kor Gyergyó-békásnál repült be, majd Borszékenél északra fordulva végigrepült a Kárpátok felett, és 11.10-kor Kárpátalján hagyta el a magyar légtérét.³⁶ Átlag nap volt. A leírtak bármelyik napra ráhúzhatók. Több berepülés után, az első jelentősebb szovjet bombatámadás 1944. augusztus 17-én 21 és 22 óra között érte a Csík megyei Ditrót, mintegy 100 foszforos gyújtóbombát és 10 rombolóbombát dobtak a településre, a rombolókat pedig nagyrészt a vasútállomásra. Kilenc ház teljesen kiégett, valamint közel két tucat szénáspajta és istálló. Egy ember megsebesült, mintegy 20 szarvasmarha, sok juh, sertés elpusztult.³⁷ Egy repülőgép úgy látszik eltévedhetett, mert néhány gyújtóbombát a közeli Gyergyóremetére dobott.³⁸ Valamiért Ditró a szovjetek érdeklődésének homlokterébe kerülhetett, mert már előző nap éjszaka dobtak le a környékére – a mezőkre – né-

hány romboló bombát és 15-én 22.15-kor feltehetően feltételezett partizánoknak az 1492. magassági pontnál két élelmiszerzsákot dobtak ki ejtőernyővel. Tartalmuk szárított kenyér, rizs, húskonzervek, margarin, orosz tea, dohány és kézfegyver lőszer, valamint 2 főzőedény volt. A csendőri jelentések nem írtak partizánokról a környéken.³⁹ Az amerikai bombázásoktól eltérően a szovjetek legtöbbször kis kötelékekben – géppár, raj, legfeljebb század – hajtották végre a támadásokat. Éjszaka pedig, az összeütközések elkerülése érdekében, egyesével repültek rá a célra. Így volt ez a Maros-Torda megyei Palotailván is augusztus 19-én 21 óra perckor amikor egy szovjet éjszakai bombázógép a német katonák elhelyezési körleténél 3 db. gyújtóbombát dobott le, célt tévesztve.⁴⁰

Augusztus 20-a után megszorodtak a támadások. 24-én 22 óra 30-kor feltehetően egy gép, 82 db. „orosz” 5 kg-os gyújtóbombát dobott a községre. Nagy részük nem robbant fel, így csekély kárt okoztak.⁴¹ Nyugati irányba, az Ukrajnából berepülő szovjet repülőgépek Észak-Erdély területén legtávolabb Szatmárnémetit bombázták. Szeptember 22-én 22 óra 10 perckor 3 „orosz repülőgép” „sok romboló, gyújtó és világító bombát” dobott a városra. A világító bombákat a népnyelv „sztálingyertyáknak” nevezte, függetlenül attól, hogy britek, vagy szovjetek használták. A városban 1 ember életét veszítette, és 3-an megsebesültek.⁴² Augusztus 28-án 22 óra 10 és 20 perc között 5 db. nagy romboló és 5 db. világító bombát vetettek a városra. Öt emeletes és földszintes ház rongálódott meg. Egy gyermek életét veszítette, és három nő megsebesült.⁴³ Augusztus 30-án 21 óra 6 perckor ismét bombázták a várost. 4 romboló és 4 világító bomba mindössze két lakóházat rongált meg könnyebben és súlyosan megsebesített két férfit.⁴⁴

Egy nappal korábban Szolnok-Doboka megyében egy szovjet gép 8 db. kisebb rombolóbombát vetett Székelybethlenfalvára, csekély kárt okozva.⁴⁵ Továbbá Máramarosszigetet érte délelőtt 11 óra 5 perckor légitámadás. Egy szovjet bombázó 1 db. 50 kg-os és 1 db. 100 kg-os bombát vetett a városra. A 100 kg-os nem rob-

bant fel. 1 ház összeomlott, 4 megrongálódott és 4 ember megsebesült.⁴⁶

Augusztus 31-én reggel 7 óra 10 perckor Radnótfája (Maros-Torda megye) melletti német tábori repülőteret 20 ellenséges repülőgép alacsony szállyal megtámadta. Fedélzeti fegyverekkel a földön különböző típusú gépek közül 53-at felgyújtottak. A gépek teljesen kiégtek. Az időközben fölszálló német vadászgépek 4 támadó repülőgépet lelőttek. Egy pilóta ejtőernyővel kiugrott. Elfogták. A többi bentégett a lelőtt gépekben. A német katonák közül többen súlyosan megsebesültek. Az alacsonyán támadó gépek a repülőter közelében legelésző gulyából nyolc tehenet lemészároltak.

Valószínűleg ugyanezek a gépek néhány perccel később rácsaptak a Lővér (Maros-Torda) melletti magyar tábori repülőterre is. A földön álló 11 gépből négyet felgyújtottak és egyet megrongáltak. Egy magyar repülőkatona megsebesült.⁴⁷

Szeptember 1-jén ismét Gyergyóremetét érte bombatámadás. Szovjet gépek egy légiaknát dobtak a falura. Öt lélek hunyt el.⁴⁸

Szeptember 3-án a Szolnok-Doboka megyei Ispánmezőre 11 rombolóbombát vetettek az „orosz” gépek, nem okozva lényeges károkat. Ugyanaznap délelőtt Palotailva mellett légiharcban a szovjetek lelőttek egy német repülőgépet. Két fős személyzete ejtőernyővel kiugrott, de szörnyethalt, mert ernyőjük nem nyílt ki.⁴⁹

Továbbra is szeptember 3-ánál maradva: Délelőtt Kolozsvárt érte feltehetően szovjet bombatámadás. A veszteségek adatait a magyarországi levéltári anyagból nem lehetett megállapítani. Hét székely települést is ért szovjet légitámadás. Balavásárra (Maros-Torda) 10 rombolóbombát vetettek. Egy lélek meghalt, hárman súlyosan és mintegy tízen könnyebben megsebesültek. Sok ház leégett, és számtalan állat elpusztult. Megfigyelhető, hogy amíg a június 2.-ai bombatámadásról szóló – és idézett – adatok mindent pontosan, részletezve feltüntettek, szeptember elején már sok az általánosítás, pontatlanság. A jelentést készítő rendőrségek, csendőrörsök, városi-községi előljáróságok érezhetően kapkodnak, bizonytalanok. De nézzük tovább az aznapi eseménye-

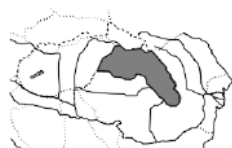
ket. Udvarhely megyében Zetelakán egy súlyos gyújtóbombákkal végrehajtott bombatámadás következményeként 50 ház leégett, ketten meghaltak és 30-an megsebesültek. 12 gyújtóbomba nem robban föl. Ez is jelzi, mily sokat dobtak a községre. A szintén udvarhelyi Kükküllőkeményfalván, bár áldozat nem volt, egy ház leégett. Csikmadarasra 2 romboló, Óradnára (Beszterce-Naszód megye) 5 gyújtóbombát vetettek. Egyik bombázás sem okozott nagyobb károkat. Hasonló volt a helyzet Telcsen (Beszterce-Naszód) is, ahol bár 12 nagytömegű rombolóbombát dobtak le, mindössze egy tehén esett áldozatul. A Maros-Torda megyei Teke községet viszont súlyos bombatámadás érte. Hat lélek hunyt ki örökre, és heten sebesültek meg. Sok ház és az iskola is megsemmisült, illetve megrongálódott. Másnap, szeptember 4-én Bethlenre (Maros-Torda) vetettek 4 rombolóbombát, négyen sebesültek meg.⁵⁰

A magyar kormányzat 1944. szeptember 6-án elrendelte Székelyföld kiürítését. A jelentések fokozatosan csökkentek, majd megszűntek...

7-én ismét bombázták Ditrót, ez alkalommal a vasútállomást. Az áldozatok száma és a rombolás mértéke ismeretlen.⁵¹ Szeptember 8-án Gyergyószentmiklósrá 8 rombolóbomba hullott. A veszteség itt is ismeretlen.⁵² Még aznap Borgóprundra (Beszterce-Naszód) 6 bombát dobtak. Itt két magyar katona sebesült meg.⁵³ Másnap szeptember 9-én Szászrégent bombázták. A kár, veszteség mértéke itt is ismeretlen.

Kolozsvár előterében tombolt a tordai csata. Így a szovjet és részben a román légitelvékenység súlypontja is Észak-Erdély középső és nyugati területeire tevődött át. Dést 14-én bombázzák először. Egy ember meghalt, hárman megsebesültek, és az utászaktanya súlyosan megrongálódott. Három nap múlva, szeptember 17-én a vasútállomást és környékét éri súlyos szovjet bombatámadás. A raktárak teljesen kiégnek és a jelentés az áldozatok számának meghatározása nélkül megjegyzi, hogy sok halott és sebesült van. 19-én újra bombázzák a várost. Ez alkalommal a kár csekély, és nincs halott, viszont „sok a sebesült”.⁵⁴

A legsúlyosabb szovjet bombatámadás szeptember 16-án Szatmárnémetit éri, amelyet,

bár kisebb erővel, 17-én és 19-én megismételtek. Összesen közel 1000 nagyméretű rombolóbombát (azaz 250-500 kg tömegűt) dobtak a városra. 130-an haltak és 350-en sebesültek meg. „A városban épségben lévő ház nincs – jegyzi meg a csendőrség jelentése, majd így folytatja – A lakosság 50%-a hajléktalanná vált, és a környékbeli falvakba menekült. A hatóságok, hivatalok és intézetek nagyrésze elhagyta a várost. Villany-, vízszolgáltatás és távbeszélő összekötetés nincs.” Sajnos ennél részletesebb jelentés jelenleg nem áll a szerző rendelkezésére. E néhány sor, mindössze féloldal, azonban jelzi, hogy a várost valóban rendkívül súlyos bombatámadás érte. Ily nagy veszteséget csak az amerikai szőnyegbombázások szoktak okozni. Valószínűleg a szovjet légierő is a szőnyegbombázás módszerét alkalmazhatta.⁵⁵

Szeptember 16-án még Csúcsára (Bihar), Halmira (Ugocsa), hullottak bombák. Az időben két napot visszagorva, 14-én 21 óra 22 perckor pedig egy szovjet gép Nagybánya MÁV vasútállomását és a Hungária vegyipari gyárát bombázta. Egyik támadás sem volt jelentős.⁵⁶ A jelentések nem beszélnek az áldozatokról. És most már a továbbiakban valóban „távirati stílusban” felsorolva a bombatámadásokat, mivel a beérkezett jelentések többsége is távirat, vagy telefonon jelentett „távmondat” volt. Szeptember 17. Királydaróc (Szatmár) 14 rombolóbomba, a kár: 3 ház megrongálódott; Halmi (Ugocsa) 5 rombolóbomba, sem kár, sem veszteség nem volt. Érszentmihály 6 rombolóbomba, Siter (Bihar) 4 rombolóbomba. Mindkét községben kisebb épületkárok fordultak elő. Szeptember 19-én Szamosújvárt bombázzák. Az áldozatok száma: 2 halott és 1 sebesült.

Szeptember 20. Zilah. A bombatámadás a vasútállomást érte. A részletek ismeretlenek.

Szeptember 21. Bors (Bihar), rombolóbomba, Köröstarján (Bihar) 4 rombolóbomba. A jelentésekben nincs szó veszteségekről.⁵⁷

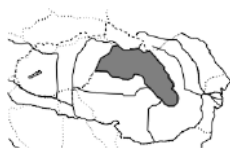
És végül szeptember 25. Erdővásárhelyen (Szolnok-Doboka) légiharcban a magyar vadászgépek lelőttek egy román repülőgépet. A pilóta ejtőernyővel kiugrott, majd az erdőségek-

ben eltűnt.⁵⁸ Ezzel a hivatalos magyar jelentések összes adatát számbavettük.⁵⁹ Továbbiakra valószínűleg már csak az egyes volt megyék, vagy városok, községek iratanyagai között bukkanhatunk. Esetleg magángyűjteményekben.

Az amerikai és a szovjet bombázások végrehajtási módszereit, célpontjait... stb. összevetve megállapítható, hogy amíg az amerikai támadásoknak kivétel nélkül minden esetben pontosan meghatározható katonai, ipari, közlekedési céljaik voltak, addig a szovjet támadások egy részéről már közel sem mutatható ki ilyen határozott törekvés. Látszólag esetenként teljesen rendszertelenül bombázták az erdélyi falvakat, városokat. Így például Szatmárnémetit. Úgy tűnik, elsősorban lélektani hatást akartak elérni, megtörni a lakosság erkölcsi ellenálló erejét. Ez esetben többnyire mindegy volt, a város mely részére dobják a bombákat. Mivel azonban a felsorolt és bemutatott bombatámadások 1944. szeptemberi jelentéseinek nagy többsége már nem szakmailag megalapozott légtalmai – mai szóhasználat: polgári védelmi – jelentés, hanem rendőri, csendőri... stb., az is lehetséges, hogy készítői nem voltak felkészülve szakértő jelentések összeállítására, így csak feltételezéseként értékelhető következtetések vonhatók le belőlük.

Amikor szeptemberben a hadműveletek átterjedtek a Székelyföldre, majd néhány héttel később fokozatosan végiggördültek egész Észak-Erdélyen, a jelentések megritkultak, hiányossá váltak. A korábban jól működő rendszer észrevehetően fellazult. Ezért a hadműveleteket kísérő, feltehetően élénk szovjet és román légitevékenység ma már nyomonkövethetetlen. A magyar és német katonai jelentések pedig az esetek többségében nem tértek ki a polgári lakosságot ért veszteségekre, károokra.

Befejezésül néhány mondat a felhasznált forrásokról. Rövid eszmefuttatásomhoz a Hadtörténeti Intézet és Levéltárban (HIL), illetve a magyar Országos Levéltárban (OL) 1997. júliusáig fellelhető iratanyagokat használtam fel. Elsősorban a légtalmai, rendőrségi és csendőrségi jelentésekre támaszkodtam. Mint már korábban jeleztem, a főváros ostromakor a légvédelmi és légol-

talmi iratok nagy többsége megsemmisült, elégett. A HIL és az OL iratanyaga pedig hiányos. A részletek bemutatására példának a községek és rendőrséggel nem rendelkező kisvárosok eseményeit tételesen rögzítő napi csendőrségi összefoglaló jelentések hiányaira térek csak ki. A román kiugrást követő másfél hónap iratanyagából hiányzik a szeptember 3.-i, 8.-i, 10.-i, 24.-i, 29.-i, 30.-i, október 1.-i, 4.-i, 8.-i, 11.-i és 12.-i. Elég a tordai csata eseményeire hivatkoznom ahhoz, hogy feltételezzem, élénk légitevékenység volt e napokon is. A dolgozatomban leírtak egyértelműen nem a teljes képet nyújtják az időszakról. Minden valószínűség szerint jónéhány község, kisváros elleni bombatámadás kimaradt a vázolt képből. Pótlásukhoz azonban a volt észak-erdélyi helyi irattárak, anyakönyvi feljegyzések anyagában kéne bűvárokodni. Erre jelenleg nincs módom.⁵⁵

Az Észak-Erdély feletti légháború teljességéhez hozzátartoznak még a röplapszórások, a különböző brit, amerikai és szovjet propagandaakciók, továbbá a Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg valamint a lengyel Honi Hadsereg (Armija Krajowa) hadianyagutánpótlását végző szovjet, illetve brit légi szállítások bemutatása is. E témákra szándékosan nem tértem ki, mivel megdupláznák írásom amúgy is bő terjedelmét. Elégedjenek meg az olvasók csupán egy tömör közléssel. 1944. nyarán – különösen a varsói felkelés napjaiban – éjszakánként 100-150 szovjet és brit szállító gép is megette az utat Jugoszláviába, valamint Varsóba. Oda-visszaröpében áthaladva Erdély fölött.

Mindent összevetve megállapítható, hogy Észak-Erdély két nagyvárosát, Kolozsvárt, Nagyváradot, továbbá Szatmárnémetit és Nagykárolyt leszámítva, az akkori Magyarország bombatámadásoknak legkevésbé kitett területének számított. Megjegyezzük: hála istennek, mivel a magyar honi légvédelem által is leggyengébben védett terület volt.

Jegyzet

1. A szövetségesek második világháború alatti tevékenységét a következő könyvek alapján mutatom be: **Magyarország a második világháborúban**. Lexikon. Magyar Hadtudományi Társaság – Petit Real Könyvkiadó Bu-

dapest 1996; PATAKY Iván, ROZSOS László, SÁRHIDAI Gyula: **Légháború Magyarországon felett I-II**. Zrínyi Kiadó. Budapest 1991-92

2. GROEHLER, Olaf: **A légi háborúk története, 1910-1970**. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest 1980; PIEKALKIEWICZ, Janusz: **Luftkrieg 1939-1945**. Tatsachenbericht. München 1978; MACISAAC, David: **Strategic Bombing in World War II**. New York, 1976

3. MARSHALL, George, tábornagy: **Így győztünk. Az USA vezérkari főnökének jelentése...** Franklin társulat. Budapest. é. n. 60. o.

4. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: **i. m.** II. k. 31-38. o.

5. CARTER, Kit C. - MUELLER, Robert: **The Army Air Force in World War II**. Combat Chronology 1941-1945. Washington, 1973

6. Országos Levéltár (a továbbiakban: OL) K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. M. kir. honvéd légvédelmi erők parancsnoksága. 38. 333. szám / Eln. 1944

7. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 161-162. Nagyvárad polgármesterének jelentése a június 2-i bombatámadásról.

8. Ugyanott

9. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: **i. m.** II. k.

10. Lásd: 7. sz. jegyzetet.

11. OL K-150 BM. 3581. V. Kútfő 7. tétel. Szilágy vármegye alispánja. 9880/1944. Légoltalmi közetkezelés... Bihar megye, illetve Kolozsvár sz. kir. város intézkedése nem maradt fenn. Ismerve a magyarországi intézkedéseket a két város kibombázottainak ellátása megegyezhetett a leírtakkal.

12. OL K-149. BM. res. 247. cs. 1944. 2. A kolozsvári rendőrkapitány (légoltalmi parancsnok) jelentése a június 2-i bombatámadásról

13. Ugyanott

14. Hadtörténelmi Intézet és Levéltár (a továbbiakban: HIL). Hadiipari Bombakárügyi Bizottság (a továbbiakban: HABOB) nyilvántartásai: 51/1944. szám

15. HIL. HABOB. 53/1944. szám

16. HIL. BABOB. 52/1944. szám

17. HIL. HABOB. 114/1944., 169/1944., 170/1944. számok

18. Lásd 12. sz. jegyzetet.

19. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: **i. m.** II. k.

20. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. Lásd: 6. sz. jegyzetet

21. OL K-149. BM. res. 274. cs. f. 163-166. Kolozsvár THJ. sz. kir. város főispánja. sz.: 1062/1944

22. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 167

23. BIERKENFELD, Wolfgang: **Der Synthetische Treibstoff 1933-1945**. Musterschmidt Verlag. Göttingen, 1964. 184-185. o.

24. BIERKENFELD: **i. m.**, GROEHLER: **i. m.**, 128. o., Hadtörténelmi Közlemények, 1987. 3. sz. 502. o.

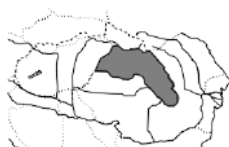
25. OL. K-150. BM. 3583. cs. V. kútfő 7. tétel. M. kir. csendőr központi nyomozó parancsnokság (a továbbiakban: CsKNyP). Ideiglenes eseményösszesítés. Budapest 1944. augusztus 31. A községekben, járásokban történt összes légháborúval kapcsolatos jelentés a csendőrség feladatkerébe tartozott, csak a városokban volt a rendőrkapitány egyben a légtalpon parancsnoka is. A járásokban a feladatok ellátása a főszolgabíró hatáskörébe tartozott.

26. OL K-150. BM. 3583. cs. V. Kútfő 7. tétel. BM közbiztonsági osztály. Sz. nélkül. Telefonjelentés följegyzése.

27. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: **i. m.** II. k. 253. o. Kimutatás a magyarországi helységeket ért bombatámadásokról. Az 1944. aug. 31-én Szászrégent ért amerikai bombatámadás szerepel az amerikai okmányokban, leírásokban, de semmilyen magyarországi okmányban nyomát nem találtam.

28. OL. K-150. BM. Ált. 3573. cs. 31. tétel. 1944. f. 76160. Nagykároly megyei város polgármestere. 14. 108. / 1944. sz. Helyzetjelentés az 1944. szept. 1-i bombatámadásról.

29. HIL. HABOB. 124/1944. szám

30. Lásd: 28. sz. jegyzet
31. OL K-150. BM. Ált. 3572. cs. 31. tétel. 1944. f. 74. 864.
32. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: **i. m.** II. k. 169-183. o.
33. CARTER, Mueller: **i. m.** dátum szerint
34. OL. K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. CsKNyP. Összefoglaló jelentés. 1944. szept. 7.
35. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 71. Összesített kárjelentés Nagyvárad 1944. szept. 6-i bombázásáról.
36. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 562-563.
- HM. 123. 822. szám. / eln. 35-1944. Napi légi eseményjelentés
37. OL K-150. BM. 3583. cs. V. Kútő 7. tétel. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. aug. 19.
38. Uo. Ideiglenes eseményösszesítés. 1944. aug. 2.
39. Lásd 37. jegyzet.
40. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 152-153. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. 1944. aug. 21.
41. Uo. f. 1726. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. 1944. aug. 24.
42. OL K-150. BM. 3583. cs. V. Kútő 7. tétel. Távbeszélőjelentés följegyzése. 1944. aug. 22.
43. U. o. Szatmárnémeti városi légóltalmi parancsnok kárjelentése. Szám: 3161 sz./1944
44. Uo. Kárjelentés. Szám: 3161/1. sz./1944
45. Uo. A székeljudvarhelyi csendőrség telefonjelentése 1944. aug. 29.
46. Uo. Máramarosziget városi légóltalmi parancsnok kárjelentése. Sz.: 267/1944
47. Hadtörténeti Intézet és Levéltár (HIL) Personaliák, ANDREÁNSZKY Jenő hagyaték. M. kir. csendőrség központi nyomozóparancsnokság. Ideiglenes eseményösszesítés. Budapest. 1994. szeptember 9-én. 9-10. bejegyzés
48. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 11. 14. sz. bejegyzés.
49. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 4.
50. Uo. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 12
51. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 11. 18. sz. bejegyzés
52. Dr. TOMBOR Tibor: **Magyarország a bombák záporában 1939-1944.** Kézirat. A BM PVOP birtokában. Kiadás alatt.
53. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 11. 22. sz. bejegyzés
54. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. szept. 18. 23. sz. valamint szept. 21. 27. sz. bejegyzések.
55. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. szept. 25. 3. sz. bejegyzés.
56. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 16., 26., 29. bejegyzés.
57. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 18.-tól 25.-ig terjedő napok adataiból.
58. HIL. Personaliák... CsKNyP. ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. okt. 5. 1. sz. bejegyzés.
59. A korabeli szovjet és román hadijelentésekből kigyűjthető még, hogy augusztus 31-én Ojtozt, szeptember 7-én Nagyváradot, 15-én Kolozsvárt, Szamosfalvát bombázták, a román királyi légierő gépei pedig szeptember 15. és október 9. között Kolozsvárt többször, Gyalut, Csucsát, Apahidát, Szamosfalvát, Pusztacsánt, Dezmet valamint az alkenyéri tábori repülőteret. E támadásokról azonban magyar kárjelentést, vagy megerősítést nem leltem.

Budapest, 1997. július 21.

Melléklet

(Rövidítésjegyzék a melléklethez

á. ágyú/ágyús
 Büm. belügyminiszter, belügyminisztérium
 dd. dandár
 F. é. folyó év
 gá. géppágyú
 légo. légóltalom/légóltalmi
 lgv. légvédelem/légvédelmi
 lgv.tü. légvédelmi tüzér
 Orléköz. Országos légvédelmi központ
 pk. parancsnok
 pu. pályaudvar
 rep. repülő
 tád. támadás
 vad. rep. vadászrepülő
 Vkf./vkf. vezérkari főnök/vezérkari főnökség
 ü. üteg)

Másolat

M. kir. honvéd légvédelmi erők parancsnoksága.
 (Budapest, 9. Postafiók 21.)
 38.333. szám
 Eln.-1944
 A lgv. tü-t ért súlyos tád. a Büm.
 közzegei részéről

M. kir. honvéd Vezérkar Főnök Urnak!

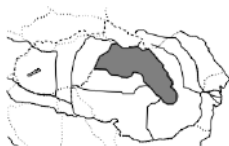
Budapest, 1944. évi július hó 21-én.
 Budapest

Az 5671. vkf. szsgd. 1944. sz.-ra:

I. A m. kir. Belügyminiszter úr 10.866. sz. átiratára a következőket jelentem:

a.Kolozsvár-on sem magyar, sem német vadászrepülőek nincsenek és a légítámadás időpontjában sem voltak. Ha a – jelentés állítása szerint – valamiféle rep. egység volt is ott, ezek nyilvánvalóan „minden önfeláldozó önkéntes vállalkozásuk dacára sem szállhattak fel”, mert eredmény nélküli öngyilkosság számba megy a légiharca nem szerkesztett és alkalmatlan gépekkel az olyan kötelékek megtámadása, mint amilyenek június hó 2-án Kolozsvárt megtámadták.

Kolozsvár légvédelmét a bombatád. alkalmával hat lgv. gá. látta el. Ezek azonban csak 3.500 m-ig hatásosak, márpedig a bombatád-t 6-8000 m magasságból hajtották végre a tád-ó gépek. A gá.-k hatásos lőtávolságán belül repülő egyes gépekre a gá.-k 64 lövést adtak le.

b. Nagyvárad-ra vonatkozólag: Az Orléköz. Kelet-magyarország-i távbeszélő vonalai 9 óra 06 perc, ill. 9 óra 08 perckor a Szolnok-i elágazó vezetékek bombatalálata folytán az Erdély felé vezető távbeszélő vonalak megszakadtak, tehát így állt elő az a helyzet, hogy „nem szerzett tudomást a nagyobb kötelekekből leszakadó kisebb részről”.

A városban lgv. tü. nincs, így nem is működhetett.

c. Miskolc-ra vonatkozó megállapítások helytállóak.

d. Szolnok tü. áll-ba van 2 lgv. é. ü. és 12 lgv. gá.

Az előbbiek feladata a Szolnok-i Tisza hid lgv-e, a lgv. gá-k Szolnok-Szajol pu.-ok, A Szolnok-i tiszta híd, vasuti felépítmények és a közúti hid lgv-ét látják el.

Az á. ü-ek 61 lövést adtak le.

A tád. végrehajtásának időpontjában 2520 db. lgv. á. és 11520 db lgv. gá. lőszer volt a tü. állásokban.

Hogy a tü. állás rendszerben levő é. ü-ek és lgv. gá. félészakasok nem tudtak nagyobb tűzhatást kifejteni, annak oka – a tád. után utasításomra azonnal kiszállt lgv. tü. dd. pk-i megállapítás szerint – abban keresendő, hogy az ü-k tűzhatás körzetén felül, illetve a hatásos tűzhatás területén kívül történtek úgy a rárepülések, mint a bombatád-ok.

Szolnok-on lgv. vad. repülőink nincsenek.

e. Debrecen-ben sem lgv. tü., sem lgv. vad. rep.-ők nincsenek.

f. Szeged-re vonatkozó jelentésre észrevételem nincs.

II. Az egész jelentés azt tükrözi vissza, hogy a magyar közigazgatás felelős tényezői – mert nyilvánvalóan tőlük származnak a jelentés egyes pontjai – miképpen vélekednek a m. kir. honvédség vezetésére és vezetői felül, ahelyett, hogy azok ellen, akik hasonló módon nyilatkoznak, maguk, saját hatáskörükön belül, törvényadta szigorukkal a legerélyesebben lépnek fel.

A lgv. tü-t ért súlyos és lealázó támadásokkal kapcsolatban a következő kéréseimet és javaslataimat terjesztem elő:

ad a. Kérem annak a minősíthetetlen vádnak leghatározottabb és legerélyesebb visszautasítását, mely szerint a magyar vezetés megakadályozta volna a repülő személyzetet abban, hogy kötelességét teljesíthesse. Ez olyan vád, amelyért valakinek felelni kell. Javasolom, hogy a Vkf. különbírság az ügyet vizsgálta ki.

A jelentést megszóvegező légó. pk-nak (városi rendőrkapitány) tudnia kellene, hogy a városot védő lgv. tü. miéért „nem működött”, ahelyett hogy jelentésében foglalt állításával azt a látszatot kelte, hogy a lgv. tü. nem teljesíti kötelességét. A lgv. tü. állásokban ezen tád. alatt 1 hősi halott és 12 fő sebesült vesztéség volt.

ad b. Kérem Nagyvárad város légó. pk-ának, illetve rendőrkapitányának, felelősségre vonását azért, mert légó. pk.-i minőségben nem tudja, hogy a városnak „légelhárítás”-ra egyetlen szak-lgv. tüzeszköz sem áll rendelkezésére, és mégis azt írja, hogy „a légelhárítás nem működött”.

ad c. A Szolnok-i rendőrkapitány arra alapozza jelentését, amit a városban „suttognak”.

Neki kellett volna kinyomoznia a „suttogás” eredetét, felderíteni a tényeket és megindítani a „Suttogók” ellen törvényadta lehetőségei alapján a megtorlást. Ehelyett vádaskodik, ezzel szítja a bomlasztó propagandát, illetve annak terjesztőjévé és részesévé válik.

A tád. -t követő napon – állítólag – az rontotta volna a lakosság hangulatát, hogy saját rep. gépek „alacsonyán repülve dübörgé-

sükkel felkeltették őket”. Majd azzal, hogy „a két nap múlva történt éjjeli zavaró repülés alkalmával pedig a lgv. tü.-ink élénken tüzelt a város légi terében áthaladó ellenséges gépekre.

Ezek gyerekes megállapítások felelősségteljes állásban lévő személy szájából.

Általános ismert tény, hogy az első légitámadás mindenütt (mind Angliában, mind Németországban, mind Magyarországon) megrendíti az idegeket, de éppen a felelős állásban lévő polgári méltóságoknak kellene teljes odaadásukkal azon lenni, hogy ez megszűnjön. Ez az igyekezet a jelentésekből a legvátólabbról sem világlik ki, sőt a látszat azt mutatja, hogy ezek a személyek épp úgy – sőt talán fokozott mértékben – beteget a tömeg pánik hangulatának, mert másképp el sem képzelhető, hogy ilyen jelentések jussanak a Belügyminiszter úrhoz.

Kérem az összes vádaskodók felelősségre vonását, hogy ez által mind a lgv. tü. fegyvernem, mind a magyar honvédség összesége elégtételt nyerjen a felelőtlen fecsegőnek magyar emberhez nem méltó vádaskodásért.

III. Javasolom az összes közigazgatási vezetők részére oly irányú tájékoztatás kiadását, miszerint:

1. a mai nehéz időkbén bomlasztó hatású a „bűnbak keresés”, különösen ott, ahol bűnnek nyoma sincs.
2. a mai totális háborúban a polgárságnak, de különösen annak minden rendű és rangú vezetőjének, vállvetve kell küzdenie a honvédséggel és semmiesetre sem szabad hamis hangulatkelletéssel, vagy csupán ilyenek elnézésével a feltétlenül megkövetelendő vállvetett munkát és közös megbecsülést aláásni;
3. nincs olyan tökéletesen felszerelt és felfegyverzett állam, amely teljesen védhető lenne a légitámadások hatása ellen;
4. vannak felszerelési és fegyverkezési hiányaink, de ennek okai nem a jelenben, hanem a multban keresendők, valamint a mulasztókat sem a mostani polgári vezetők, illetve felelős katonai szervezők, vezetők és parancsnokok között kell keresni.
5. a közhangulat kormányozható és szabályozható. Minden felelős polgári risztséget és vezető állást betöltő személynek elsődleges kötelessége a pánikhangulat megszüntetése és a hangulatnak az ellenség ellen való irányítása, de semmiesetre sem tűrhető el, hogy ez az irányítás befelé nemzeti széthúzásra vezessen.

Az ilyen vezetőknek el kell tűnniök ezekből a beosztásokból!

F.é. május elején Abt Hauptbereichsleiter előadást tartott a Belügyminisztériumban az összes közigazgatási vezetők előtt, mely alkalommal rámutatott a belső propaganda és a lelki erősítés fontosságára.

Ezt a Belügyminiszter úr magáévé tette és ily értelemben hozzá is szolt az elhangzottakhoz.

Ismerve a Belügyminiszter úr egyéniségét és ily irányú felfogását, meg vagyok győződve arról, hogy a Büm. átírata nem a Miniszter úr tudtával történt.

Felterjesztem: Vkf. Urnak!

Olvashatatlan aláírás sk.

Războiul aerian din 1944 deasupra Transilvaniei de Nord (Rezumat)

Forțele aeriene ale aliaților au bombardat obiectivele din Transilvania de Nord numai când acest lucru s-a impus din cauza unor operațiuni militare terestre de mare importanță. În anul 1944 au avut loc numai două operațiuni de acest gen: debarcarea aliaților în Normandia la 6 iunie, respectiv ruperea frontului Iași-Chișinău, întoarcerea armelor de către armata română și ofensiva sovietică deosebit de rapidă de pe teritoriul României și din Balcani după 20 august. Țara nu era pregătită în suficientă măsură pentru un război aerian, și chiar orașe de o importanță deosebită au rămas neacoperite. Timp ce atacurile americane au avut fără excepție scopuri bine definite, obiective militare și industriale, căi de comunicație, cel puțin o parte a atacurilor sovietice urmăreau mai degrabă scopuri psihologice - bombardări ale unor obiective nesemnificative etc. Majoritatea raporturilor referitoare la bombardamentele din septembrie nu mai sunt rapoarte profesionale și permit tragerea unor concluzii mai mult ipotetice.

Air-war over Northern Transylvania in 1944 (Abstract)

The allied air-force bombed the Northern-Transylvanian objectives only when some important land-operations made it necessary. There were totally two such land-operations in 1944, the landing of the allied forces on the coasts of Normandy on the 6th of June 1944, later on the 20th of August the break-through of the Red Army at Iași—Chișinău, the Romanian outburst and the stormy quick Russian attack into Romania and into the Balkan peninsula. The country was not properly prepared for the air-war and its most important towns remained uncovered. While the American attacks had in all cases without exception military, industrial, transport aims, the same cannot be stated in case of

Russians - it seems they aimed only at psychological goals. The reports of the bomb attacks from september 1944 are not professionally proved, thus we can draw only tentative conclusions.

